

УДК 65.011.8:06.05:631.11

В. М. Никончук,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С. Дем'ячука

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В статті обґрунтовано підходи до оцінки сталого розвитку на різних рівнях управління аграрного підприємства. Проведено групування показників за економічними, екологічними та соціальними параметрами. Показано, що для забезпечення результативності управлінських рішень необхідне комплексне застосування критеріїв, системи показників та методів дослідження.

В статье обоснованы подходы к оценке устойчивого развития на разных уровнях управления аграрного предприятия. Проведено группирование показателей по экономическим, экологическим и социальным параметрам. Показано, что для обеспечения результативности управленческих решений необходимо комплексное применение критериев, системы показателей и методов исследования.

In the article, going is reasonable near the estimation of steady development on the different levels of management of agrarian enterprise. Grouping of indexes is conducted on economic, ecological and social parameters. It is shown that for providing of effectiveness of administrative decisions complex application is needed criteria, systems of indexes and research methods.

Ключові слова: критерії, індикатори сталого розвитку, результативність управлінських рішень.

Ключевые слова: критерии, индикаторы устойчивого развития, результативность управленческих решений.

Key words: criteria, indicators of steady development, effectiveness of administrative decisions.

Постановка проблеми. Умови формування ринкової економічної системи України актуалізували проблему ефективності управління господарюючими суб'єктами як у практичному, так і теоретичному аспектах. Визначення рівня соціально-економічної ефективності функціонування підприємств є важливим завданням їх власників, постачальників, фінансових інститутів та інших суб'єктів ринкової економіки. У сучасних кризових умовах господарювання необхідно, щоб показники соціально-економічної ефективності управління враховували всі параметри зовнішнього середовища, серед яких ринкова кон'юнктура, екологічна безпека, орієнтація на прогресивні технології та матеріали тощо. Різноманітні існуючі моделі ефективності господарювання не завжди дають надійні результати на практиці підприємств, тому що сільське господарство має цілий ряд специфічних особливостей, які формують її особливу організаційно-виробничу структуру та кінцеві фінансові результати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінки сталого розвитку, визначенню критеріїв та системи показників присвячені праці І. Александрова, І. Ансоффа, Л. Горошкова, Т. Ділляка, Л. Купінець, О. Попова та інших вітчизняних і зарубіжних економістів. Ними враховувалися економічні, соціальні чи екологічні підходи до оцінки сталого розвитку, в основу покладалися різні критерії та показники. Однак, поза увагою залишаються питання, що пов'язані з необхідністю вдосконалення відповідного механізму оцінки сталого розвитку на різних рівнях управління аграрного підприємства.

Постановка завдання. Метою даної наукової праці є обґрунтування методичних підходів оцінки сталого розвитку аграрного підприємства, що дозволить підвищувати їх здатність адекватно реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі та функціонувати у напрямі забезпечення результативності сільськогосподарської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковий та практичний інтерес до визначення результативності управління активізацією діяльності сільськогосподарських підприємств зумовлює необхідність вибору критеріальної основи. Система критеріїв та індикаторів сталого розвитку сільського господарства як вагомий чинник забезпечення ефективного, збалансованого та соціально-орієнтованого використання ресурсів, важливий елемент системи інформаційного забезпечення управління сприятиме узгодженню загальноєвропейських та національних стандартів ведення сільського господарства [2, с. 114-122; 5, с. 146-158; 6]. Виявляти такі критерії доцільно, на нашу думку, виходячи із цільової спрямованості управління активізацією суб'єктів діяльності.

Оскільки формування система оцінки сталого розвитку сільського господарства України на основі критеріїв та індикаторів здійснюється із врахуванням найбільш проблемних аспектів ведення сільського господарства, пов'язаних з функціонуванням екосистем, забезпеченням екологічних, економічних і соціальних потреб суспільства, то вона повинна виконувати не тільки інформаційну й контролюючу функції, але й відображати бажані зміни і тенденції та своєчасно спрямовувати зусилля в напрямку досягнення поставленої мети [3,4].

На міжнародному рівні критерії та індикатори є інструментом, який сприятиме:

створенню єдиної бази даних, які стосуються стану аграрного сектору світу, можливостей виконання ними екологічних, економічних та соціально-культурних функцій з метою вирішення глобальних екологічних проблем, що загрожують існуванню людства, а також забезпечення основних потреб теперішнього та майбутнього поколінь;

покращенню міжнародного співробітництва з метою розробки спільних положень, рекомендацій і визначення довгострокових стратегій та відповідно формування єдиних підходів і вимог до системи оцінки просування країни в напрямку сталого розвитку сільського господарства, включаючи чітке та однакове тлумачення використовуваних термінів, методики збору, обробітку, розповсюдження інформації тощо;

узгодженню важливих аспектів міжнародної торгівлі, пов'язаних із забезпеченням відповідності ведення господарства принципам сталого розвитку, екологічним і соціально-економічним вимогам до процесу ведення сільського господарства.

На національному рівні застосування системи критеріїв та індикаторів буде корисним для:

контролю за виконанням міжнародних зобов'язань України, пов'язаних із рішеннями конвенцій ООН із навколишнього середовища та розвитку, а також положень, визначених Концепцією сталого розвитку України й іншими державними нормативно-правовими актами;

вдосконалення національної аграрної політики, законодавчої бази з метою врахування основних вимог щодо сталого використання природних ресурсів, національних пріоритетів й еколоґо-економічних особливостей природокористування, а також коригування діючих програм, різноманітних впроваджуваних заходів відповідно до тенденцій розвитку сільського господарства;

покращення процесу прийняття рішень стосовно збереження, охорони, відтворення та використання природно-ресурсного потенціалу, на основі якісної

оцінки діючої системи управління, основних механізмів забезпечення сталого розвитку аграрного сектора економіки, а також розширення інформаційної бази, необхідної не тільки для спеціалістів сільського господарства, а й представників урядових і неурядових організацій, широкого кола зацікавлених осіб;

довгострокового планування та прогнозування розвитку сільського господарства, з метою уникнення небажаних ефектів та попередження можливих стресових ситуацій, які виникають у процесі використання природних ресурсів, забезпечення економічно ефективного та екологічно безпечного розвитку сільського господарства [8, с. 104].

На операційному рівні управління критерії та індикатори передбачають:

оцінку ефективності аграрної політики, яка координує ведення сільського господарства на операційному рівні, а також формування інформаційної бази не тільки для управлінських цілей і завдань, а й з метою покращення всієї практики природокористування відповідно до існуючих еколого-економічних умов діяльності, потенційних можливостей підприємств та новітніх науково-технічних досягнень;

оцінку результатів сільськогосподарської діяльності з акцентуванням уваги на вирішенні найбільш проблемних питань, пов'язаних з наслідками антропогенного впливу на довкілля, функціонуванням екосистем, створенням стійких та високопродуктивних насаджень, здатних забезпечити широкий спектр екологічних і соціально-економічних послуг суспільству [8, с. 106].

Варто зазначити, що визначені вище системи критеріїв та індикаторів сталого розвитку сільського господарства є сумісними та доповнюють один одного, а існування постійного потоку інформації, підтримуваного на міжнародному, національному та операційному рівнях управління, систематичний обмін досвідом та нагромадженими ідеями щодо сталого розвитку сільського господарства забезпечують наявність прямих і зворотних зв'язків між критеріями та індикаторами різних рівнів застосування. Враховуючи важливість людського фактора в умовах сталого розвитку, як основний критерій дослідження та оцінки управління активізацією діяльності, нами покладено виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами цілого сформованої системи управління для забезпечення стійкого динамічного розвитку в збалансованій єдності економічних, соціальних та економічних складових [5].

Узагальнюючи результати зарубіжних та українських теоретичних досліджень і практичних розробок із питань сталого розвитку очевидно, що система управління на загальнодержавному та місцевому рівнях передбачає використання цілого комплексу показників, що охоплюють усі виміри сталого розвитку регіонів: соціальний, економічний та екологічний (табл.1).

Таблиця 1. Оцінка сталого розвитку на різних рівнях управління

Показники	Рівні управління			
	Національний рівень		Операційний рівень	
Індекс економічного розвитку	$I_{ек} = I_k * I_{св}$	$I_{ек}$ індекс еконо-мічного розвитку країни; I_k індекс конкурентоспроможності; $I_{св}$ індекс еконо-мічної свободи.	$I_{еє} = \sum_{i=1}^n b_i * Y_j$	$I_{еє}$ – інтегральний показник економічного розвитку сільського господарства і-ого регіону; b_i значимість і-того показника економічного розвитку сільського господарства і-того; Y_j – питома вага j-го показника, що характеризує економіку сільського господарства регіону, розрахований на душу населення і виражений коефіцієнтом
Індекс соціального розвитку	$I_{соц.р.} = I_i * I_{ЛР} * I_{сусп}$	$I_{соц.р.}$ індекс соціального розвитку регіону; I_i індекс якості та безпеки життя; $I_{ЛР}$ індекс людського розвитку; $I_{сусп}$ індекс суспільства.	$I_{соц.р.} = I_k * I_j$	$I_{соц}$ індекс соціального розвитку підприємства; $I_{осн}$ інтегральний індекс використання трудових ресурсів; I_j індекс якісних показників розвитку.
Індекс екологічного розвитку	$K_{інтегр.ек.ст.} = K_{ек.ст.} * K_{забор.води} * I_{щіл.нас.} * P_{нав} * X_{нав}$	$K_{інтегр.ек.ст.}$ – коефіцієнт інтегрованого стану земельної території; $K_{ек.ст.}$ – коефіцієнт екологічної стабільності; $K_{забор.води}$ – коефіцієнт забору води з природних об'єктів на одну особу за рік, m^3 ; $I_{щіл.нас.}$ – індекс щільності населення, $чол./км^2$; $P_{нав}$ – пестицидне навантаження, $кг/га$ д.р. за рік; $X_{нав}$ – хімічне навантаження, $кг/га$ д.р. за рік.	$I_{ек} = K_{роз} * K_{род} * P_{есу} * K_{конц} * K_{нав}$	$I_{ек}$ індекс екологічного розвитку; $K_{роз}$ – ступінь розораності; $K_{род}$ – коефіцієнт родючості; $P_{есу}$ – питома вага екологічно стійких угідь; $K_{конц}$ – ступінь концентрації тваринництва; $K_{нав}$ – ступінь хімічного навантаження.

Будь-яка система оцінки об'єкту досліджень вимагає інформаційної повноти та адекватності. З цією метою дослідження діяльності підприємств доцільно проводити за такими методами дослідження: симплекс метод, метод двоїстості, критерій Ходжена – Лемана, матриця альтернатив результативності, кореляційно - регресійний аналіз, система масового обслуговування, метод стохастичного програмування, динамічне програмування. Ефективність методів дослідження проявляється у їх комплексному застосуванні, в результаті чого здійснюється різностороння оцінка діяльності підприємств. А це в свою чергу забезпечує ефективність управлінської діяльності та результативність управлінських рішень.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, запропоновані показники, що характеризують сталий розвиток аграрного підприємства, згруповані за екологічними, економічними та соціальними аспектами. Однак, слід зазначити, що єдиної системи показників не існує, а тому залежно від інтересів власників на підприємстві формується власна система факторів та показників. Доцільність такого вибору пояснюється розміром підприємства, фінансовим станом, наявністю

інвесторів, роботою на міжнародному рівні тощо.

Література

1. Байтала В.Д. Еколого-географічний підхід до впровадження національної системи критеріїв та індикаторів сталого управління лісами / В.Д. Байтала, В.Г. Дубін // Наук. вісн. НАУ. Лісівництво. – К., 2000. – Вип. 25. – С. 114–122.
2. Горошкова Л.А. Розробка методів і моделей основних факторів розвитку чорної металургії України / Л.А. Горошкова // Економічний вісник університету. Економічний вісник Переяслав – Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г.Сковороди. – 2011. – Випуск 17/1. – С.53-62.
3. Колпаков В.М. Теория и практика принятия управленческих решений: учеб. пособие / В.М. Колпаков. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.
4. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия / Ю.Б. Иванов, А.Н. Тищенко, Н.А. Дробитько [и др.], О.С. Абрамова. — Х. : изд-во ХНЭУ, 2004. — 256 с.
5. Котова Л.Г. Государственная поддержка как важный фактор реализации приоритетного национального проекта «Развитие АПК» / Л.Г. Котова // Аграрная наука. – 2008. – № 7. – С. 5–7.
6. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. / Н.С. Краснокутська. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 352 с.
7. Купінець Л.Є. Економічна оцінка сталого розвитку аграрних відносин / Л.Є. Купінець, С.Я. Ковальчук // Економічні інновації. Вип. 37. Організаційно-управлінські інновації у природокористуванні та ресурсозбереженні: зб. наук. праць. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2009. – С.176-180.
8. Організація і планування виробництва на сільськогосподарських підприємствах/ Л.Я. Зрібняк, М.Г. Полозенко, Т.Д. Короповська, Д.І. Рижмань ; за ред. Л.Я. Зрібняка. – К. : Урожай, 1999. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 02.01.2013р.

ТОВ "ДКС Центр"